

KIRJALLISUUSESITTELYJÄ- JA ARVOSTELUJA

NORDISKT FORSKNINGSPROJEKT OM AUSTRALIEN OCH NYA ZEELAND

Ulf Beijbom, Australienfararna, Stockholm 1983, 287 s.

Emigrantinstitutet i Växjö, Sverige, anordnade år 1978 det första nordiska seminariet som behandlade forskningen om Australiens och Nya Zeelands migration. Det var början till ett gemensamt nordiskt forskningsprojekt vilket innebar bl.a. att fyra forskare, Ulf Beijbom (Växjö), Olavi Koivukangas (Åbo), Ivo Holmqvist (Odense-Gränna), Allan T. Nilsson (Göteborg), tillbringade sammanlagt ett år i Australien och Nya Zeeland där de under perioden 1980-82 samlade material huvudsakligen med hjälp av Nordiska Kulturfondens ekonomiska stöd. Efter fältarbetet anordnades ett symposium i Åbo 17-19.2.1982, där man redovisade fältarbetets resultat och framlade vissa preliminära undersökningsplaner samt planerade den vidare verksamheten vilken möjligen skulle

sträcka sig till nästa möte i Melbourne år 1988. Avsikten är att sammanbinda denna tillställning med det vita Australiens 200-årsjubileum. Enligt planerna skulle man före den tidpunkten utge så många monografier som möjligt om den nordiska emigrationen och bosättningen i Australien och Nya Zeeland.

Den första undersökningen som ha blivit färdig är undersökningen "Australienfararna", skriven av doc. Ulf Beijbom, direktörn för det svenska migrationsinstitutet. Författaren granskar i boken svenskar i Australien först och främst under tiden före andra världskriget.

Den svenska emigrationen till Australien har långa traditioner, eftersom redan kapten James Cook hade en svensk med i sin besättning, nämligen dr. Carl Solander, elev till Carl von Linné, när Australiens östra kust intogs under den engelska kronan år 1770. Bland de straffångar som transporterades till Australien fanns det också några svenska sjömän som hade blivit dömda för något brott i England. De första fria svenska emigranterna seglade till Väst-Australien redan år 1829 med skeppet "Gouverneur Stirling" som var byggt i Jakobstad, Finland. År 1851 började en rusch till gulddistrikten i Victoria och New South Wales och i den deltog flera tusen svenska "argonauter". Senare, från och med 1870-talet flyttade några tusen svenskar till Queensland huvudsakligen till följd av den aktiva invandrarvärvningen. Från Sverige har totalt ca. 25 000 personer emigrerat till Australien, vilket är endast en bråkdel jämfört med de 1,2 miljoner svenskar som utvandrade till Nordamerika. Den svenska emigrationen till Australien är emellertid en intressant del av den svenska fjärrmigrationen och speciellt här kunde man råka ut för de mest intressanta livshistorier. Ulf Beijbom vet vad han talar om, för han har tidigare bl.a. skrivit en bok om svenskar i Alaska.

Ulf Beijbom har den förmåga som de flesta historieskrivare saknar: förmågan att popularisera. Det nära på 300 sidor omfattande verket är skrivet på en smidig och för Beijbom typisk medryckande stil; vilken ändå innebär att författaren noggrant håller sig till fakta från källorna. Materialet består av källlitteratur samt australien-svenska brev- och dagboksamlingar som finns i Emigrantinstitutets arkiv. Mångsidigt och bra valt bildma-

terial fullbordar och åskådliggör utmärkt verket.

Boken är skriven på svenska men det torde bara vara en tidsfråga, när den, möjligen litet förkortad, utkommer på engelska. När den europeiska bosättningen i Australien fyller 200 år och jubileumsåret närmar sig hyser man söder om ekvatorn ett större och större intresse för nationens etniska rötter.

Olavi Koivukangas

Svandinavian Emigration to Australia and New Zealand Project Proceedings of a Symposium February 17-19, 1982, Turku, Finland, 138 s. ed. Olavi Koivukangas

Turussa pidetyn Australia-symposiumin tulokset ovat ilmestyneet kirjana Siirtolaisuusinstituutin Migration Studies -sarjassa (C 7). Scandinavian Emigration to Australia and New Zealand Project -kirja jakaantuu viiteen päälukuun, joissa käsitellään skandinaavien Australiaan muutttoa, sen määrää ja laatua, viiden tutkijan kenttätöiden tuloksia, uusimpia tutkimuksia skandinaavien elämänvaiheista ja sopeutumisesta uudessa maassa, Australian virallista siirtolaispolitiikkaa sekä lopuksi tulevaisuuden tutkimussuunnitelmia. Ajallisesti kirja kattaa siirtolaisuuden ilmiöt Australian varhaisimmasta historiasta nykypäiviin asti.

Symposiumiraportti alkaa hieman yllättävästi Hans Normanin (Upsalan yliopisto) artikkelilla, joka selvittää siirtolaisuutta ennen kaikkea Yhdysvaltoihin, mutta myös Kanadaan ja Etelä-Amerikkaan. Tarkoituksena on todennäköisesti vertailla Amerikan-siirtolaisuutta Australian-siirtolaisuuteen, vaikkei tätä vertailuaspektia artikkelissa korostetusti tuodakaan esille. Norman käsittelee historiallisessa katsauksessaan siirtolaisuuden alueellista jakautumista sekä Skandinaviassa että Amerikassa, kiinnittää huomiota siirtolaisten ominaisuuksiin ja selvittää skandinaavien välisiä eroja. Amerikkaan on mennyt kaikkiaan n. 3 miljoonaa skandinaavia, joten heidän osuutensa USA:n koko siirtolaisväestöstä on suhteellisen pieni.

Australia on Yhdysvaltojen tavoin siirtolaisuuden synnyttämä ja siirtolaisuuden leimaama. Sinne on sen perustamisesta lähtien virrannut n. 5 miljoonaa ihmistä eri puolilta maailmaa, siirtolaisina. Anthony Griffithsin (Flindersin yliopisto, Adelaide) mukaan siirtolaiset saapuivat aaltoina: ensin tulivat rangaistusvangit, heidän jälkeensä saapuivat vapaat siirtolaiset, jotka pääasiassa olivat peräisin Brittien saarilta. Valkoisen Australian politiikka suosi pitkälle toisen maailmansodan jälkeenkin Yhdistyneestä Kuningaskunnasta tulevia siirtolaisia. Mutta vuoden 1945 jälkeen eurooppalaisten siirtolaisten lisäksi sallittiin vähitellen myös aasialaisten maahanpääsy.

Olavi Koivukangas (Siirtolaisuusinstituutti, Turku) tarkastelee skandinaavista siirtolaisuutta sosiaalishistorian näkökulmasta ja on tutkinut mm. siirtolaisten demografisia ominaisuuksia, asutuksen hajaantumista ja sopeutumista. Australiassa oli skandinaaveja 1800-luvun loppupuolella n. 20 000, jossa ovat mukana Australian kultakentille tulleet kullannetsijät, toisen maailmansodan jälkeen lukumäärä putosi alle 10 000:n, mutta 1950-luvulla skandinaavien määrä kasvoi valtion matka-avustusten turvin jälleen. Niinpä voidaankin avioida, että toisen maailmansodan jälkeen n. 35 000 skandinaavia on asettunut Australiaan. Siirtolaiset ovat olleet yleensä nuoria miehiä siirtolaisuuden varhaisemmassa vaiheessa, ammattihierarkiassa he ovat sijoittuneet ruumiillisen työn kategoriaan ja yleensä he ovat sopeutuneet hyvin. Tanskalaiset ja suomalaiset poikkeavat hieman muista pohjoismaalaisista, mihin on osaltaan syynä näiden kansojen suosima ryhmäasutus.

Kenttätöitä ja sen tuloksia käsittelevä luku on varsinkin aloittelevalle Australian-tutkijalle antoisa luku. Tutkijat Ulf Beijbom, (Emigrantinstitutet, Växjö), Olavi Koivukangas, Ivo Homqvist (Gräna, Odense) ja Allan T. Nilson (Göteborg) selvittävät siinä yksityiskohtaisesti Australiassa olevia lähteitä, arkistoja, kirjastoja, tutkimuslaitoksia aina tärkeitä Australiassa olevia kontaktihenkilöitä myöten. James L. Sanderson (Sydney), kertoo puolestaan Australiassa ja Sydneyssä tehdystä tutkimustyöstä skandinaavisen siirtolaisuuden tiimoilta.

Sten Almqvist (Växjö) käsittelee artikkelissaan "Swedish Pioneers in Australia" ruotsalaisten varhaisimpia yhteyksiä Australiaan. Nämä olivat seurausta Ruotsin kaupan tarvitsemista uusista markkina-alueista. Kauppa-alusten mukana saapui merimiehiä, jotka yleisen tavan mukaan karkasivat laivasta ja jäivät siirtolaisiksi. Skandinaavisia yhteisöjä on ollut jo vuodesta 1857 Australian toiseksi vanhimmassa osavaltiossa Victoriassa, jossa varsinkin Ballaratista tuli skandinaavisen siirtolaisuuden keskus.

John S. Martin (Melbournen yliopisto) samoin kuin Mark W. J. Garner (Victoria College, Clayton) tutkivat skandinaavien sopeutumista Melbournessa ensi sijassa sosiaalisten yhteisöjen ja yhdistysten ja kielen kautta. Martin on rajannut aiheensa ajalli-

sesti ajanjaksoon 1870-1919 ja Garner taas keskittyy uudempaan aikaan kieltä ja identiteettiä tutkiessaan. Martín keskittyy perusteellisessa artikkelissaan ennen kaikkea skandinaavien sosiaalisiin organisaatioihin, joita ovat kerhot, kirkko ja sen yhdistykset, raittiusliike, naisten yhdistykset ja lehdistö, jotka kaikki ovat toimineet miltei alusta asti eli viime vuosisadan puolivälistä lähtien. Näille kaikille organisaatioille on oleellista niiden dynaaminen luonne, ne ovat perusluonteeltaan enemmän ei-hengellisiä kuin hengellisiä ja ne ylläpitävät tiettyä historiallista jatkuvuutta pitämällä vanhan kotimaan tapoja ja kulttuuria voimassa. Yhteisöjen tehtävänä on suojella siirtolaista kulttuurisokilta sekä vahvistaa yksilön käsitystä omasta kansallisesta erikoislaadustaan. Garner tekee ruotsin kieltä koskevassa haastattelututkimuksessaan sen johtopäätöksen, että ruotsia käytetään etupäässä yksityisessä seurustelussa, puolivirallisissa yhteyksissä englanti on todennäköinen vaihtoehto ja julkisessa, virallisessa puhetilanteessa englanti on ainoa käytössä oleva kieli. Kielen sidonnaisuus kansallisuustietoisuuteen on ruotsalaisilla löyhä.

Multikulturalismi on Australiassa nykyään suosittu sana, mikä osoittaa suhtautumistavan muutosta siirtolaispolitiikassa. Peija Ilpola (Oulun yliopisto) tarkastelee siirtolaisryhmien muuttumista

varsinkin toisen maailmansodan jälkeen, jolloin vähitellen alettiin ottaa vastaan "hyvien vaaleatukkaisten ja sinisilmäisten" siirtolaisten lisäksi myös aasialaisia. Australian Ethnic Affairs Council on nyttemmin hyväksynyt UNESCO:n julkilausuman ihmisten oikeudesta omaan kulttuuriin ja että se voi rikastaa myös ympäröivää kulttuuria.

Jan Reksten Australian Tukholman-lähetystöstä selvittelee maansa virallista siirtolaisuuspolitiikkaa, joka sai uudet määräykset huhtikuussa 1982. Tällöin siirtolaisen valinnassa painottuvat kaksi valintaperustetta: perheiden yhdistyminen (family reunion) ja ammatillinen sopivuus. Näiden säännösten noudattaminen takaa paremmin kontrolloidun muuton ja turvatumman elämän, kun työpaikka on varma.

Kirjan loppulausuma antaa aihetta odottaa uusia tutkimuksia alalta. Edellä on jo esitelty Ulf Beijbomin teos. Sen lisäksi on odotettavissa mm. Ivo Holmqvistin tutkimus Uuden-Seelannin skandinaaveista ja Olavi Koivukankaan tutkimus Australian suomalaisista. Kenttätöön aikana koottu materiaali on myös tarkoitus koota helpommin käsiteltäviksi esim. julkaisemalla erilaisia luetteloita lähdeaineistosta.

Hannele Hentula-Unger

Reino Kero, Suomen siirtolaisuuden historia, I. Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen siirtolaisuuden tausta, määrä, rakenne, kuljetusorganisaatio ja sijoittuminen päämääräalueelle. Turun Yliopiston Historian laitos, 1982. 169 s. + kaksi karttaa.

This is the first in what is to be a three-volume history of Finnish emigration scheduled for publication by the History Department of the University of Turku. Part two is to be written by Auvo Kostainen and Arja Pilli, who will be joined by Keijo Virtanen in the preparation of part three. These four scholars have more in common than their collaboration in this effort: all are former students of Turku's History Department, where all have done dissertations on various aspects of Finnish migration to and from North America; all have received doctoral degrees from the University, and, with the exception of Pilli, all are currently employed in the History Department. While such narrow movement within the same institution may seem strange to those unfamiliar with the Finnish university system, it clearly suggests the preeminence of the University of Turku in the study of Finnish emigration, particularly to North Ame-

rica.

Under the direction of Professor Vilho Niite-maa, ambitious head of what was then General History Department, a challenging project was launched in the mid-1960's, the goal of which was nothing less than "the preparation of a general overview of Finnish overseas migration" (p. 8). The first steps toward what was expected to result in a definitive history of Finnish emigration were obviously successful. It is with justifiable pride that Kero and his three colleagues point to such accomplishments as the gathering from both sides of the Atlantic of what is now "unquestionably the largest archives illuminating the history of Finnish emigrants" (p. 8). From these archival materials and other sources, History Department graduates have prepared some 40 Master's theses (pro gradu -tutkielma), in addition to the dissertations by the four contributors to this history-in-progress. Moreover, dozens of articles, papers and other presentation have been generated by researchers fortunate enough to mine the collections at Turku.

Yet, despite these notable successes, the Finnish emigration history project has turned out to be a disappointment to many of those closest to it.

In their joint preface to this first volume of *Suomen siirtolaisuuden historia*, the four participating authors refer somewhat obliquely to "various setbacks," which resulted in abandonment of the original, more grandiose goals of the project. A fuller explanation is supplied by Kostiainen, who recently took to the pages of *Kanava* (No 2-1983, pp. 180-181) to express his frustrations under the title, "Unfinished Projects" (Päättämättömät projektit). In his unusually frank and pointed essay, Kostiainen writes of the great expectations surrounding the project, especially in the mid-1970's when the search began for funds to underwrite what was hoped might eventuate in a history of as many as a dozen volumes. In 1976, a grant of 150,000 Finnmarks was made available by Suomi-Seura. However, for reasons which Kostiainen says were never made clear to the History Department, the "inflation-devoured" grant was withdrawn by its donor in 1982 before the writing actually began. Like his three cocontributors, Kostiainen is chagrined that organizations such as the Finnish Academy and the Institute of Migration failed to extend "so much as a warm hand" to the History Department in its effort to salvage the project with even a scaled-down history of Finnish emigration.

Left to its own resources, the History Department now offers through its own monograph series what is, in Kostiainen's words, "a publication unprepossessing in appearance" (p. 181). Printed on offset from typed text and enclosed in an unadorned soft cover, this 170-page work is plainly less than envisioned a decade ago as a premier volume in an anticipated impressive, multi-part history. Kostiainen contrasts *Suomen siirtolaisuuden historia*, I, with the longer, more handsome English-language *From Sweden to America. A History of Migration* (edited by H. Runblom and H. Norman, Uppsala, 1976). Evaluated on its own merits, however, rather than against real or imagined ideal types, Kero's book is a useful survey of Finnish emigration to North America. Certainly, no one knows more about the subject than Kero, whose prolific but careful scholarship on the subject has served as a model to a generation of researchers on both sides of the Atlantic.

Those familiar with Kero's licentiate and doctoral work will recognize much in this more recent volume. Endeed, *Suomen siirtolaisuuden*

historia, I, is essentially a reworking of Kero's earlier work on Finnish emigration to America. (Kero's dissertation, *Migration from Finland to North America in the Years between the United States Civil War and the First World War*, has appeared both as *Annales Universitatis Turkuensis Ser. B - Tom. 130*, 1974, as well as in reprint form as *Migration Studies C. 1*, Turku: Institute for Migration, 1974.) Kero examines the demographic characteristics of the emigrants as well as the respective environmental "push" and "pull" characteristics of Finnish and American societies. Especially valuable is Kero's research on the passenger transportation system linking Finland and America and, specifically, steamship lines and their competition as stimulators of emigration. Finally, Kero describes how settlement and adaptation of Finnish emigrants in America was facilitated by their economic integration, both through investment of their labor in the work force and their capital in automobiles, homes, farms and other symbols of success.

Since Kero's books is in Finnish, it is likely to find its greater audience in Finland, especially since the dissertation upon which the work is based has not been published in Finnish. Readers of Finnish have, however, had available to them Kero's attractive and well-received *Suuren Lännän suomalaiset* (Finns of the Great West. Keuruu, 1976), which covers much of the same material in more popularized fashion. For their part, English-language readers would miss little except an introductory chapter on the 17th century Delaware Finns if they were familiar with Kero's other work, notably the doctoral dissertation and the licentiate work. Finally, while it is not difficult to understand the regret of those who had hoped for something grander, Kero's first volume gives convincing evidence that even a vastly trimmed Finnish emigrant history has its place. Perhaps someday we will know more about those "various setbacks" that forestalled an exhaustive history of Finnish overseas migration. That would make a fascinating and appropriate epilogue to this abbreviated threepart treatment of Finnish emigration to North America.

Gary London, Seattle, U.S.A.

Max Engman: S:t Petersburg och Finland. Migration och influens 1703- 1917. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk H. 130 (Helsingfors)

Muuttoilikestä Suomesta Venäjälle ja suomalaisia Venäjällä on jossakin määrin tutkittu jo aikaisemminkin. Max Engmanin tutkimus on kuitenkin urauurtava ottaessaan tehtäväkseen erityisesti Suomesta Pietariin suuntautuneen siirtolaisuuden ja Pietarin vaikutuskentän kaikinpuolisen tutkimisen parinsadan vuoden ajalta; kaupungin perustamisesta Suomen itsenäistymiseen. Kysymyksenasettelu ei rajoitu vain siirtolaisuuden ja suomalaisen siirtokunnan rakenteiden ja mekanismien selvittämiseen, vaikka niitäkin valaistaan hyvin monipuolisesti. Näkyvillä pysyy myös kysymys Pietarin asemasta metropolina; sen merkitystä suomalaisille ja muodostuvalle Suomelle tarkastellaan laajemmilla yhteyksissä. On ilmeistä, että valittu pitkä aikajakso on onnistunut ratkaisu, joskaan ei ongelmaton, kuten tekijäkin huomauttaa.

Lähdemateriaalina on käytetty Pietarin suomalaisen ja ruotsalaisen seurakunnan kirkonkirjoja, passiviraston asiakirjoja, väestönlaskentojen tuloksia ja paljon muuta. Kirjallisuuden määrä on mahdava. Kuten tutkija on osoittanut, lähteistö on ongelmallista, eikä lukumäärien absoluuttisesta tarkkuudesta useinkaan voi puhua. Sen sijaan ei liene epäilystä siitä, että saavutettu tarkkuus on kysymyksenasettelun kannalta aivan riittävä.

Teoksessa on selvitetty Pietarin suomalaisen (suomenmaalaisen) siirtokunnan rakennetta, siirtolaisuuden vaihteluita, värväysalueita, paluumuuttoa, muuton mekanismeja ja pietarin vaikutus- aluetta Suomessa (myös taloudelliselta kannalta). Pietarin suomalaisen (ja ruotsalaisen) väestön voidaan havaita periytyvän jo Nyenskansista eli Nevanlinnasta ja olleen 1730-luvun alussa n. 1500-1600 eli kolmisen prosentin väestöstä. Samalla tasolla määrä pysyi kolmisen vuosikymmentä ja alkoi sitten hiljalleen kasvaa. Kasvu kiihtyi 1800-luvulla ja huippuvuonna 1881 suomalaisia oli absoluuttisesti suurin määrä: 24374 henkeä. Suomalaisen lukumäärän kasvu oli näihin asti suurin piirtein noudatellut kaupungin kasvun tempoa, eivätkä rauhanteot olleet erityisiä käännekohtia - hyvä osoitus keskusta-periferia-mallin soveltuvuudesta. Suomalaisen määrä kaupungissa näyttää äkkiä katsoen yllättävän pieneltä, vastaten vain 2-3 % koko asukasluvusta. Engman osoittaa kuitenkin, että muuton määrä Itä-Suomesta oli viime vuosisadan puolimaissa samaa luokkaa, kuin niistä venäläisistä kuvernementeista, joista se oli suurinta. Vuosisadan lopulla tapahtui kuitenkin käänne: muuttajien määrä väheni 1880-luvulta lähtien ja suomalaisten joukko Pietarissa pieneni

sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. Vuonna 1910 suomalaisia oli enää 17100 eli vajaa prosentti. Muutoksen syitä on etsittävä yhteiskunnallisista ja valtiollisista prosesseista sekä Venäjällä että Suomessa. Suomen kannalta kehitys viittaa ainakin yhteen tärkeään seikkaan: Suomi, joka vielä 1700-luvulla oli ollut takamaata kahden metropolin, Pietarin ja Tukholman välillä, oli saanut oman keskuksen, Helsingin, jonka vetovoima alkoi tulla vallitsevaksi. Trendi näyttää vakuuttavan selvältä, vaikka täytyy tieteenkin muistaa, että siirtolaisuus on vain yksi osoitin.

Vaikka suomalaisten määrä itse Pietarin kannalta oli pienehkö, ei se ollut sitä Suomen kannalta. Suomalaisia kaupunkiväestöä oli v. 1840 suunnilleen yhtä paljon Turussa, Pietarissa ja Helsingissä ja vielä 1880 oli Pietari toiseksi suurin "suomalaiskaupunki", Pietarin merkitystä käsityöläisimmän kannalta kuvaa se, että suomalaisia käsityöläisiä oli siellä v. 1840 lähes 3/4 kaupunkikäsityöläisten määrästä Suomessa; 1800-luvun puolivälissä Pietarissa oli kaksi kertaa enemmän suomalaisia suutareita, yli neljä kertaa enemmän suomalaisia puuseppiä ja kaksikymmentä kertaa enemmän suomalaisia kultaseppiä kuin Helsingissä. Tietyt ammattikunnat Pietarissa olivatkin varsin suomalaisvoittoisia, esim. kultaseppät ja nuohoojat. Suomalaiset naiset toimivat yleensä palvelijoina, suomalainen miespalvelija taas oli harvinainen ilmentys, mikä ei juuri kuulosta yllättävältä. Muuttajien ammattirakenteen on Engman todennut pysyvän hyvin samanlaisena. Asiaa selittää ns. ketjumuutto, toisaalta suomalaisten voidaan havaita sijoittuvan aloille, joilla maaorjia ja talonpoikia oli vähän. Suomalaisen erikoisominaisuuksiin kuului (heikon kielitaidon ohella) vapaampi asema (Pietarissa myös vapaampi kuin palveluspakon alaisessa Suomessa), lukutaitoisuus ja yleinen kunnollisuus (jonka taas Suomessa valitettiin Pietarin vaikutuksesta vähenen). Näillä eväillä suomalaiset eivät nousseet yleisessä arvostusasteikossa korkealle, vaan jäivät jonnekin talonpoikien ja pikkuporvarien välimaille ja venäläiseen kirjallisuuteen perehtyneet muistanevat, ettei pikkuporvarin asema vanhalla Venäjällä ollut korkea. Tässä tutkimuksessa on keskitytty joukkomittaiseen muuttoon ja vaille erityistä käsitteilyä on siten jäänyt sellainen ryhmä kuin Suomesta tulleet aateliset upseerit, joita on aiemmin tutkittu.

Engmanin teos tarjoaa tuloksia, joiden merkitys ei rajoitu vain siirtolaisuuteen; sen asiantiedoilla ja johtopäätöksillä on merkitystä koko maamme uudemman historian kuvalle.

Timo Vihavainen

SUOMALAISPASTORI PAMPERON PYÖRTEISSÄ

Oiva Pohjanpirkka: Hyvien tuulten satama. Finn-publi-shers Oy, Tampere 1983. 302 s. 36 mustavalkoisista valokuvaa.

Nykyisin Lempäälässä asuva rovasti Oiva Pohjanpirkka on kirjoittanut teoksen, joka on samalla kertaa muistelman ja matkakirja - kuinka kukin haluaa. "Hyvien tuulten satama" vie lukijansa kauas suolaisten merten taakse: Argentiinaan ja sen pääkaupunkiin Buenos Airesiin. Runsaat kolmekymmentä vuotta sitten pieni mutta pippurinen hämäläispastori matkusti pystyttämään suomalaista merimieskirkkoa Etelänristin syntiseen satamaan.

Tangon kuohuva kotikaupunki ei kuitenkaan levittänyt punaista mattoa jalolle suomalaishankkeelle. Vastassa oli uusi maailma, poikkeava ajattelutapa, vieras kulttuuri; suomalaisittain moni asia näytti seisovan päälallaan. Suomalaiskirkon oli alusta alkaen noustava navakkaan vastatuuleen. Mutta se nousi vastustamattomasti pastorinsa peränantamattomalla sitkeydellä ja neuvokuudella sekä suomalaisten rakentajien uutteruudella ja taidolla.

Lähes jännityskertomusta muistuttavan kirkon perustamisen lisäksi Pohjanpirkkan kirjasta saa elävän kuvan merimiespastorin kivisestä, mutta samalle haastavasta työsarasta. Mikään inhimillinen ei jää sille vieraaksi. Merimiespapissa on oltava miestä joka lähtöön, ei pelkäästään saarnastuoliin ja kirkollisiin rituaaleihin. Merimies on erimies, ja niin on oltava merimiespapinkin. Se on työssä suoranaainen elämisen ehto.

Koska Argentiinaan on vuodesta 1906 lähtien kulkeutunut myös suomalaisia siirtolaisia, merimiespapin kirjajaan seurakuntaan kuuluu merenkävijöiden lisäksi siirtolaiskansaa runsaan tuhannen kilometrin säteellä. Näin kirjan kuvaukseen tulevat mukaan myös monet siirtolaiskohtalot Buenos Airesista, Misionesista ja Paraná-joen deltaalta. Olipa iksymys merimiehestä tai siirtolaisesta "meidän pappi" merkitsee kotoista tukea ja turvaa vieraassa maailmassa. Papin käynti siirtokunnassa on tapaus, jota muistellaan pitkään ja jota aina odotetaan.

Pohjanpirkka ei kuitenkaan tuijota omaa napaansa eikä myöskään meitä suomalaisia. Hän katsoo avoimin ja uteliain silmin ympärilleen, Buenos Airesin vilinää ja koko laajaa pampnan maata. Väliin kuvaus tarkentuu argentiinalaisen luonnon eksotiikkaan väliin maan poliittisen elämän mutkaisiin klemuroihin. Kirjan tekee erityisen mielenkiintoi-

seksi se, että Pohjanpirkkan kuvaama aika osuu suurelta osin Argentiinan legendaarisen diktaattorin Juan Domingo Peronin valtakauden. Peronismiin ja sen lieveilmiöihin kirjoittaja suhtautuu avoimen kriittisesti, mutta esittää kritiikilleen myös selkeät perusteet: myös pieni suomalainen kirkko sai muiden mukana osuutensa "Jussi Sunnuntain" innoittamista vainoista.

Pohjanpirkalla on temperamenttia ja henkevyttä kyllin pystyäkseen resonoimaan myös arkipäivän argentiinalaisuutta, peilaamaan vivahteita "kansansielun" kirjoista. Pienet tyypilliset yksityiskohdat, tilanteet ja vuoropuhelut maustavat oivalisesti koko kirjaa. Lyhyet espanjankieliset sitaattit ovat eksoottisen pikantit. Kirjan luettuaan ymmärtää hyvin, että kaikista vastuksista huolimatta osa kirjoittajan sydäimestä on jäänyt pampnan syvään hedelmälliseen multaun. Paikka paikoin teksti herättää riipivän kaihoisia miellelyhtymiä Evert Tauben laulujen maailmaan ja argentiinalaisen zamban poljentoon.

Kirjoittajan raikkaan vauhdikkaaseen ja humoristiseen tyyliin ei kuulu nimeksikään tympeätä itsekehua, hurskastelua ja jälkiviisautta. Tämä ei olekaan tarpeen, sillä miehen maineesta todistavat monilukuiset merenkyltäjät ja suomalaissiirtolaiset sekä tyylikkyudessaan vaikuttava Buenos Airesin merimieskirkko osoitteessa Avenida San Juan 234. Tämän kirkon konkreettiseen rakentamiseen Pohjanpirkka osallistui vasara ja saha kädessä ylimpänä "missuunan timppana". Juuri nyt tämän kirkon ylle kasaantuvat kuitenkin synkät pilvet: suomalaislaivat käyvät Buenos Airesin satamassa yhä harvemmin ja suomalaisen merimieskirkon päivät ovat mahdollisesti luetut.

"Hyvien tuulten satama" on kirjoitettu poikkeuksellisen asiantuntevasti ja luettavasti. Se on varustettu myös laadukkailla mustavalkoisilla kuvilla, jotka havainnollistavat erinomaisesti tekstiä. Tietämäni mukaan Pohjanpirkka on innokas ja taitava kameramies, mikä näkyy myös kirjaan valituissa otoksissa. "Hyvien tuulten satama" on ansainnut laajan lukijakunnan ja kustantaja onnittelet hienosta valinnastaan. Kaiken kukkuraksi rehellisellä ja sisältörikkaalla kirjalla on vielä tutkimukselle ns. dokumenttiarvoa. Se antaa avaimia jopa nykyisen Argentiinan tilanteen ymmärtämiseen.

Olavi Lähtenmäki

Seppo Pöntinen: Social Mobility and Social Structure - A Comparison of Scandinavian Countries. Commentationes Scientiarum Socialium 20/1983 (195 s.)

Kokemus on opettanut yhteiskuntatieteilijöille, että sosiaalisen liikkuvuuden tutkiminen on turhauttavaa touhua. Se on jotakin, mikä ei tahdo jäädä tutkijan haaviin. Mitä tarkemmin on haavin sisältöä aina tutkittu, sitä heikommaksi on saalis osoittautunut ja sitä enemmän on näyttänyt siltä, että ei moisilla haaveilla parempaa saalista voi saadaakaan.

Seppo Pöntinen on sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksen erityismies. Äskettäin hän on julkaisut kirjan, joka erittelee ilmiötä Pohjoismaissa. Onko Pöntinen edeltäjänsä onnekkaampi ja taitavampi loppomies? Mikä on Pöntisen pyyntiretken tulos?

Pöntinen on käyttänyt aineistonaan pohjoismaisen hyvinvointitutkimuksen tietoja, jotka kerättiin Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Tanskassa keväällä 1972. Otokset olivat kaikissa neljässä maassa noin 1000 henkilön suuruiset ja edustavat näiden maiden 15 - 64-vuotiaasta väestöstä.

Pöntinen havaitsee, että siirtyminen pois talonpoikaisväestöstä on pohjoismaisen sukupolvien välisen sosiaalisen liikkuvuuden keskeisin piirre. Lyhyimmälle jaksolle ajoittuvaa tämä muutos on ollut Suomessa, missä kaksi kolmannesta miesten liikkuvuudesta on lähtöisin maatalousammateista. Keskiluokkaan ja ylimpään ryhmään rekrytoituu Suomessa muita Skandinavian maita enemmän miehiä suoraan talonpoikaisväestöstä. Muualla siirtyminen on yleensä kaksivaiheista: Maalaispojista tulee työväestöä ja työväestön poikia pääsee keskiluokkaiseen ammattiteihin - jotkut siitäkkin yleemmäksi.

Onko työläislapsen sosiaalinen kohoaminen Suomessa vaikeampaa kuin muualla Pohjoismaissa? Pöntinen arvelee, että näin on. Varsinkin Norjassa ja Ruotsissa työväestöstä tai maalaisväestöstä lähtöisin olevalla on paremmat mahdollisuudet päästä aina korkeimpiin "valkokoulusammattiteihin" saakka.

Miesten kohdalla mahdollisuudet kohota yhteiskunnan ylimpiin kerrostumiin ovat yleensä sitä huonommat, mitä kauempana vanhemmat näistä kerrostumista ovat. Naisten kohdalla tilanne on toinen. Esteet ovat vahvimmillaan keskiluokasta ylöspäin siirryttäessä. Keskiluokaisen perheen tyttären on paljon vaikeampi päästä kotiväkeään korkeampaan sosiaaliseen asemaan kuin esim. maanviljelijän tyttären saavuttaa keskiluokkaa.

Koulutuksen ja ammattiaseman välinen yhteys on samanlainen kaikkialla pohjoismaissa: perus- ja ammattikoulu takanaan oleville aukeavat ovet vain työväen- ja maatalousammattiteihin. Ei juuri siitä ylöspäin. Ylioppilastutkiminto taas takaa yleensä pääsyn keskiluokan ylempiin kerroksiin ja siitä-

kin eteenpäin. Minkätasoisien koulutuksen lapsi saa riippuu edelleen varsin paljon hänen vanhempiensa sosiaalisesta asemasta. Akateeminen loppututkiminto on tavallinen vain yhteiskunnan "hyväosaisten" lasten keskuudessa.

Pöntinen tulee myös siihen tulokseen, että poliittisen kannan määrääytymisessä on tärkeämpää se, missä yhteiskunnallisessa kerrostumassa kukin on, kuin se, mistä kerrostumasta on lähtöisin. Tehdaassa työskentelevä poika äänestää vasemmistoa ja hänen lukiossa opettajana toimiva sisarensa oikeistoa, vaikka isä kotikylässä aina äänesti keskustaa. Epävakainta tässä suhteessa on keskiluokkaan kuuluva väki. Se jakaa lähtökohdistaan riippumatta poliittisen kannatuksensa niin oikealle ja vasemmalle kuin keskustaankin.

Yleensä sosiaalinen liikkuminen ei näytä vaikuttavan ihmisten ystävyys-suhteisiin niin, että ihmiset tulisivat toisistaan eristyneiksi. Pöntinen sanoo, että poikkeuksen tässä suhteessa muodostavat vain suomalaiset maanviljelijöiden lapset, jotka ovat muita yksinäisempiä. Suomessa ihmiset näyttävät muutenkin olevan asemaansa ja elämänsä tyytymättömyyksiä kuin muut Pohjolan asukkaat.

Kirjan mielenkiintoisinta antaa onkin se osa, missä tutkitaan sosiaalisen liikkuvuuden suhteita ihmisten poliittisiin asenteisiin, ystäväpiiriin ja tyytyväisyyteen. Myös naisten sosiaalisen liikkuvuuden erittely on kiintoisaa kaikessa ongelmallisuudessaan. Erityisesti huomio kiinnittyy norjalaisten naisten aseman erikoispiirteisiin muihin pohjoismaisiin kanssaisäriinsä verrattuna. On pidettävä jonkinlaisena puutteena sitä, että kirjoittaja ei tätä asiantilaa koskevia havaintoja mitenkään kommentoi.

Miten Pöntinen sitten yleensä pyrkii selittämään sosiaalista liikkuvuutta ja siinä havaitsemiaan eroavaisuuksia Pohjoismaissa? Ei juuri mitenkään. Taulukkojensa perusteella hän yleensä tyytyy vain toteamaan, että jotakin asiaa näyttää olevan jossakin maassa enemmän kuin jossakin toisessa ja että jokin toinen piirre taas näyttää olevan yleisempi jossakin toisessa maassa kuin muualla. Jos hänen kirjastaan selittäviä aineksia lainkaan löytää, niin ne ovat löysiä viittauksia esim. erilaiseen teollistumisnopeuteen eri maissa.

Onko Pöntinen sitten kiinnostunut pikemmin sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksen metodologisista kysymyksistä? Hyvin pidättyväisellä tavalla. Kaikesta siitä epätavallisen vilkkaasta ja vaiheikkaasta keskustelusta, jota on käyty sosiaalisen liikkuvuuden tutkimusmenetelmistä, hän esittää varsin niukan katsauksen - ilman yhtään matriisia tai assosiaatioindeksiä. Formaalin esitystapa ei ole Pöntisen esitystapa. Ainoastaan log-lineaariset mallit saavat hänet vähän lämpenemään, mutta sekin jää hyvin hetkelliseksi tuikahdukseksi.

Kuuluuko hän sitten niihin tutkijoihin, jotka käyttävät tarmonsä aineistossään olevien puuttelli-

suuksien puolustelemiseen, peittelemiseen tai kompensoimiseen? Ei, hän ei kuulu heihinkään.

Hän kertoo tietävänsä, että hänen käytössään olevat otokset ovat moneen käyttötarkoitukseen liian pieniä. Karkeat ryhmittelyt eivät kerro mitään, hienojakoisempiin luokitteluihin ei tahdo riittää tapauksia. On toinenkin ongelma, jonka hän kertoo tiedostaneensa. Se koskee ammattitietojen kytkeytymistä aikaan. Ammattitiedot perustuivat vastauksiin, jotka oli annettu kysymyksiin: "Mikä on ammattisi?" ja "Mikä on isäsi ammatti?". Nuoret vastaajat olivat todennäköisesti vasta uransa alussa, kun taas vanhat vastaajat olivat jo lopullisen asemansa yhteiskunnassa saavuttaneet. Myös vastaajien isää koskevissa ammattitiedoissa oli tätä iästä johtuvaa vaihtelua, mutta myös historiallisten ai-

kakausierojen aiheuttamaa variaatiota: nuorten vastaajien isän ura saattoi kyselyhetkellä olla vielä kesken - vanhojen vastaajien isät olivat eläneet elämänsä aivan eri historiallisena aikana. Pöntisen asenne näihin aineistonsa rajoituksiin on alistuva - ei puolusteleva tai ratkaisuja etsivä.

Minkälainen Pöntisen kirja näin ollen on? Se on siisti: Kuvailuva. Neutraali. Se ei ole rohkea, yllättäviä tuloksia tai uskallettuja menetelmäkokeiluja sisältävä. Se on akateemisen kuivahko eikä sen luettavuutta suinkaan helpota sen typograafinen asu: pieni kirjasinlaatu, pitkät rivit ja kiiltävä paperi.

Mikko A. Salo